

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 – Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα

Σημαντικές μεταβολές :

- **αύξηση πληθυσμού** → μεταβολές στην αγροτική οικονομία : μεγάλα αγροκτήματα, νέες μέθοδοι καλλιέργειας, χρήση μηχανημάτων (**αγροτική επανάσταση**).
- **ανάπτυξη εμπορίου** ανάμεσα σε Ευρώπη – Αφρική – Αμερική (τριγωνικό εμπόριο) και στο εσωτερικό της Ευρώπης.
- Κεφαλαιούχοι επιχειρηματίες, άνεργοι αγρότες, ισχυρές μηχανές → δημιουργία εργοστασίων : α΄ φάση **βιομηχανικής επανάστασης** (Μ. Βρετανία, 1750-1780).

Κοινωνικές μεταβολές :

- η **αστική τάξη** ενισχύεται, οι **αριστοκράτες** προσπαθούν να διατηρήσουν τα προνόμιά τους, οι **αγρότες** και τα **κατώτερα κοινωνικά στρώματα** ζουν άθλια.

Πολιτική κατάσταση :

- **βασιλεία** (απόλυτη μοναρχία) σε όλη την Ευρώπη. Εξαίρεση : στη Μ. Βρετανία μετά την **ένδοξη επανάσταση** (1688) αναγνωρίστηκαν πολιτικά δικαιώματα στις οικονομικά ισχυρές τάξεις.

Πρόοδος των φυσικών επιστημών :

- απελευθέρωση από τις προλήψεις του Μεσαίωνα, ανακάλυψη φυσικών νόμων με βάση τη λογική. Πρωτοπόροι :
  - **Φράνσις Μπέικον** (Βάκων) : κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με **πείραμα**.
  - **Ρενέ Ντεκάρτ** (Καρτέσιος) : η συστηματική **αμφιβολία** οδηγεί στη γνώση.
  - **Τζον Λοκ** : οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα **φυσικά δικαιώματα**.
  - **Ισαάκ Νιούτον** (Νεύτων) : **νόμος της παγκόσμιας έλξης**, το σύμπαν λειτουργεί με βάση **φυσικούς νόμους**.

Το κίνημα του Διαφωτισμού

- **Διαφωτισμός** : κίνημα πνευματικό με πολιτικές προεκτάσεις που εμφανίστηκε στην Αγγλία τέλη 17^{ου} αι. και κορυφώθηκε στη Γαλλία το 18^ο αι.
- **Βασικές θέσεις** : απόρριψη κάθε αυθεντίας, κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης, ερμηνεία του κόσμου με τη λογική, πίστη στη διαρκή πρόοδο του ανθρώπου.
- Κορυφαίοι εκπρόσωποι (**φιλόσοφοι ή διαφωτιστές**) : Μοντεσκιέ, Ρουσό, Βολτέρος, Ντιντερό, Ντ' Αλαμπέρ.

Διαφωτισμός και πολιτική

- **Τζον Λοκ, Φυσικά δικαιώματα**: ζωής, ιδιοκτησίας (βλ. επιδιώξεις αστικής τάξης), ισότητας απέναντι στο νόμο, ελευθερίας σκέψης και έκφρασης.
- **Τζον Λοκ, Κοινωνικό συμβόλαιο** : παραχώρηση ελευθεριών από τους πολίτες στο κράτος, για να συμβιώσουν. Αν το κράτος γίνει τυραννικό, ο λαός μπορεί να αντισταθεί. **Ρουσό** : η πολιτική εξουσία ανήκει στο λαό.
- **Ρουσό, Γενική βούληση** : σύνθεση ατομικών βουλήσεων με την οποία εκφράζεται το δημόσιο συμφέρον (συμμετοχή λαού στη λήψη αποφάσεων).
- **Μοντεσκιέ, Διάκριση των εξουσιών** : εκτελεστική (κυβέρνηση), νομοθετική (βουλή), δικαστική (δικαστές) → για να μην καταχράται ένας μόνο την εξουσία.
- **Φωτισμένη δεσποτεία** : παραλλαγή απόλυτης μοναρχίας. Κάποιοι μονάρχες εφάρμοσαν ιδέες του Διαφωτισμού (περιορισμός προνομίων ανώτερων τάξεων, μέτρα κοινωνικής προστασίας, ενίσχυση Γραμμάτων - Τεχνών).

Διαφωτισμός και θρησκεία

- Υιοθέτηση ντεϊσμού ή αθεΐας, κριτική στην καθολική εκκλησία, καθιέρωση της **ανεξιθρησκίας** → απαλλαγή από τη μισαλλοδοξία.

Διαφωτισμός και εκπαίδευση

- **Ρουσό, Αιμίλιος** : η εκπαίδευση βασίζεται στην προσωπική αναζήτηση του διδασκόμενου. Ο δάσκαλος δεν είναι αυθεντία, ρωτά και καθοδηγεί το μαθητή.

Διαφωτισμός και οικονομία

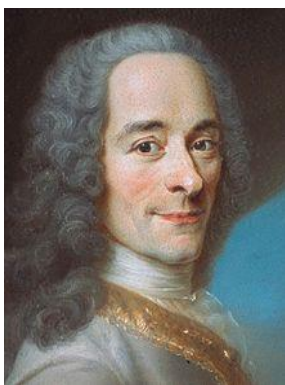
- Κριτική στη θεωρία του **μερκαντιλισμού** (κρατικός παρεμβατισμός).
- **Φυσιοκρατία** (Γαλλία, Κενέ - φυσιοκράτες) : η οικονομία πρέπει να λειτουργεί φυσικά.
- **Οικονομικός φιλελευθερισμός** (Αγγλία, Άνταμ Σμιθ) : το κράτος δεν πρέπει να επεμβαίνει στην οικονομική ζωή.

Η Εγκυκλοπαίδεια

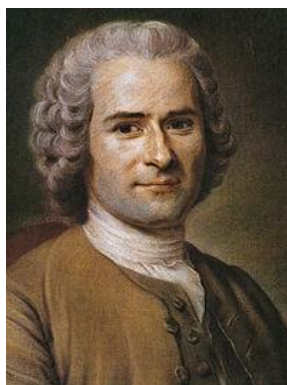
- Συλλογικό έργο 33 τόμων με όλες τις νέες γνώσεις, ιδέες και αντιλήψεις των διαφωτιστών. Πρωτεργάτες : Ντιντερό, Ντ' Αλαμπέρ.

Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

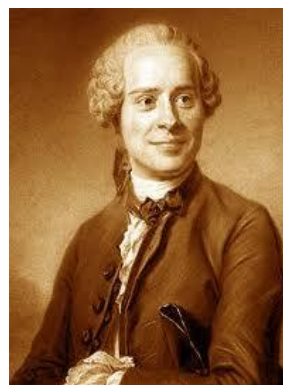
- Από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα διαδόθηκαν και στα ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας (μέσω εκλαϊκευτικών βιβλίων) και από τη Γαλλία στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο.

Βολταίρος

Ρουσό

Ντιντερό

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΟΡΟΙ : αγροτική επανάσταση, βιομηχανική επανάσταση, ένδοξη επανάσταση, Διαφωτισμός, φιλόσοφοι ή διαφωτιστές, φυσικά δικαιώματα, κοινωνικό συμβόλαιο, γενική βούληση, διάκριση των εξουσιών, φωτισμένη δεσποτεία, ντεϊσμός, μερκαντιλισμός, φυσιοκρατία, φυσιοκράτες, οικονομικός φιλελευθερισμός, Εγκυκλοπαίδεια.

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

1. Ποιες σημαντικές μεταβολές συντελέστηκαν στην Ευρώπη κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα;
2. Ποιες κοινωνικές μεταβολές συντελούνταν την ίδια περίοδο;
3. Ποια ήταν η πολιτική κατάσταση την εποχή αυτή στην Ευρώπη;
4. Ποια ήταν τα αποτελέσματα της προόδου των φυσικών επιστημών και ποιοι υπήρξαν πρωτοπόροι στον τομέα αυτό;
5. Ποιες ήταν οι θέσεις των διαφωτιστών στην πολιτική, τη θρησκεία, την εκπαίδευση και την οικονομία;
6. Πώς διαδόθηκαν οι ιδέες του Διαφωτισμού;

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 – Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με αυτά της στήλης Β.

A	B
1. Ντεκάρτ	α. φυσικά δικαιώματα
2. Κενέ	β. Εγκυκλοπαίδεια
3. Τζον Λοκ	γ. συστηματική αμφιβολία
4. Άνταμ Σμιθ	δ. φυσιοκρατία
5. Ντιντερό	ε. οικονομικός φιλελευθερισμός

2. Να συμπληρώσετε τα κενά :

- α. Η αύξηση του πληθυσμού το 17^ο και 18^ο αι. προκάλεσε μεταβολές στην ..... οικονομία, φαινόμενο που ονομάστηκε ..... .
- β. Ο Διαφωτισμός πρωτοεμφανίστηκε στην ..... στα τέλη του 17^{ου} αι., αλλά κορυφώθηκε στη ..... το 18^ο αι.
- γ. Ο Τζον Λοκ διατύπωσε τη θεωρία του ..... , δηλ. μιας συμφωνίας ανάμεσα στο κράτος και το λαό.
- δ. Οι διαφωτιστές ασκούσαν κριτική στην ..... και υποστήριζαν την ..... , για να απαλλαγούν οι άνθρωποι από τη μισαλλοδοξία.
- ε. Ο Ρουσό υποστήριξε στο έργο του ..... ότι ο δάσκαλος δεν πρέπει να λειτουργεί ως .....

3. Να σημειώσετε Σωστό ή Λάθος στις παρακάτω προτάσεις (να διορθώσετε το λάθος).

- α. Η βιομηχανική επανάσταση ξεκίνησε από τη Γαλλία γύρω στα 1750-1780.
- β. Οι εκπρόσωποι του Διαφωτισμού ονομάστηκαν διαφωτιστές ή φυσιοκράτες.
- γ. Η φωτισμένη δεσποτεία ήταν μια παραλλαγή της απόλυτης μοναρχίας.
- δ. Οι διαφωτιστές τάχθηκαν υπέρ του μερκαντιλισμού (κρατικού παρεμβατισμού).
- ε. Οι ιδέες του Διαφωτισμού διαδόθηκαν αρχικά στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

4. Ποια πολιτική του θέσης υποστηρίζει ο Μοντεσκιέ στην πηγή που ακολουθεί; Ποια ήταν η σημασία της θέσης αυτής;

Ο Μοντεσκιέ και η διάκριση των εξουσιών

Υπάρχουν σε κάθε κράτος τρία είδη εξουσίας: η νομοθετική, η εκτελεστική που εξαρτάται από το δίκαιο των εθνών (εκτελεστική εξουσία), και η εκτελεστική που εξαρτάται από το αστικό δίκαιο (δικαστική εξουσία). [...] Δεν υπάρχει ελευθερία όταν συμπιπτουν στο ίδιο πρόσωπο ή στο ίδιο διοικητικό σώμα, η νομοθετική με την εκτελεστική δύναμη [...]. Δεν υπάρχει, επίσης, ελευθερία αν η δικαστική δύναμη δεν είναι χωρισμένη από τη νομοθετική και την εκτελεστική. [...] Όλα θα ήταν χαμένα αν ο ίδιος άνθρωπος ή το ίδιο σώμα [...], ασκούσε τις τρεις αυτές εξουσίες.

Το πνεύμα των νόμων (1748).

Πηγή: Γ.Δ. Ζιούτος, Μοντεσκιέ, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1993, σ. 333-334.

